

Praha je jediná na světě

ZDISLAV BUŘÍVAL

Dějiny Prahy — a protože toto město je po tisíciletí centrem státu, lze říci do značné míry i dějiny této země — jsou zachyceny ve starých kronikách a listinách. Čím dále do minulosti písemných zpráv však ubývá, jsou to pak už jen jednotlivé kusé údaje bez vzájemné souvislosti. Čím více jdeme zpět do historie, tím jsou naše vědomosti stále menší, až se zcela vytrácejí. Můžeme je však do značné míry doplnit nálezy ukrytými dosud pod povrchem země, prohloubit tak naše poznání nejen minulosti, ale i přítomnosti. Historie je totiž nedílnou součástí i naší existence, po tisíciletí vytvářela půdorys města a jeho zástavbu, jeho charakter.

V osudových chvílích, jsme si vždy znovu uvědomili, co je to historicky vzniklé pevné společenství, vytvořené společnými dějinnými osudy, se specifickou kulturou, pospolitostí ekonomického života, psychickými rysy s vědomím vlastní existence jako národa. Nedílnou součástí nebo chcete-li odrazem tohoto procesu je i historická Praha a její památkové objekty, její přírodní rámeček, historický půdorys města a jeho panorámata. A právě v uplynulém roce si mnozí z nás znovu plně uvědomili, že Praha je jedinečný klenot a jediná na světě.

Historické město je symbolem tohoto státu, ale i jeho současností, nedílnou částí každodenního života jeho obyvatel.

Jsou hodnoty všeobecně uznávané, a jsou jiné, které dosud nevešly do povědomí všech. Jistě bychom se krajně pohoršili, kdyby někdo použil obraz Mony Lisý třeba na zalepení dír ve své chatě. Tedy pro účel zcela praktický, třeba důležitý. A přece něco podobného se děje velmi často s historickou Prahou. Pro nejrůznější provozní nebo technokratické záměry. Někdy to děláme vědomě ve jméno pokroku, ale jsou v tom směru i činy nevědomé, které mají výsledky zhruba stejné.

Je to zejména v těch případech, kdy projekt navrhuje rekonstrukci památkového objektu nebo půdorysu města sice podle nejlepších představ navrhovatele, ale pouze podle *jeho* představ a nikoli podle historického stavu. Tak je možno změnit celý výtvarný projev dané architektury nebo urbanistického celku a vytvořit vlastně pseudo-památku.

Památková péče musí tedy při každém zásahu vycházet z fundovaného poznání objektu nebo urbanistického vývoje města. Fragmenty původní zástavby uchované pod omítkou a různé archeologické nálezy umožňují pochopit podstatu památky jednak jako podklad pro rekonstrukci, jednak pro postupné doplňování historie Prahy a lidu této země.

Památková péče není tedy jen úřad a schvalovací instituce. Máme-li postupovat podle kritérií naší doby, o které hrdě říkáme, že je dobou vědeckotechnické revoluce,

musí i památková péče být především odbornou institucí. Ze stále se prohlubujícího poznání památkových objektů a urbanismu města musí vycházet i koncepce městské památkové rezervace.

Pod zorným úhlem těchto zásad a úvah pokračovaly v roce 1968 s výjimkou krátké srpnové přestávky renovační a rekonstrukční práce na památkových objektech. Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, stavební výroba pražská i mimopražská se musely vyrovnávat s úkoly, které ve finančním objemu představovaly částku zhruba Kčs 96 000 000. Plán stavební výroby, který po přepočtech velkoobchodních cen měl dosáhnout Kčs 120 000 000, nebyl tedy splněn. Přispěla k tomu okolnost, že kapacita stavebních podniků přidělená v rámci akce Obnova Prahy v obvodu Prahy I byla výrazně snížena, takže u řady památkově chráněných domů v turisticky velmi exponované oblasti zůstaly ochranné stříšky a dřevěné podpěry. Naproti tomu mnozí investoři, správci a vlastníci památkových objektů zahájili dílčí obnovu a úpravy v jednotlivých domech a byly započaty přípravné práce k velkým investičním akcím stavebním a dopravním, takže agenda památkové péče dále narůstala. Architekti a umělci historikové památkového odboru absolvovali velký počet porad a komisí a vypravili mnoho písemných podání a vyjádření. Struktura činnosti tohoto úseku zahrnovala v r. 1968 v sobě nejen památkový dozor nad realizacemi regenerace a oprav, nad prováděním restaurátorských prací, ale i sledování projekční přípravy jednotlivých nemovitých památek a celých památkově exponovaných bloků. Jestliže v několika posledních letech tento druh činnosti dominoval, zejména díky kvantitativně náročné akci obnovy vnějších plášťů domovního fondu, soustředěné do oblasti centra Prahy, pak v roce 1968 nabývaly na významu *urbanistické problémy a úkoly koncepčního charakteru*. Sem patří zejména problémy dopravní, revize dosa-
vadní koncepce návrhu na vyhlášení pražské památkové rezervace a rozpracování metodických kritérií a zásad státní památkové péče v Praze. Za velmi závažný úkol koncepčního charakteru je třeba pokládat vypracované návrhy na novou organizaci státní památkové péče v ČSR a na novelizaci zákona č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách pro ministerstvo kultury.

V r. 1968 dále probíhaly práce na státním seznamu movitých kulturních památek a na uspořádání dokumentačního materiálu. Intenzivně probíhala i propagační a osvětová činnost. Kdybychom tedy chtěli vyjádřit rozsah této činnosti jednou větou, dalo by se říci, že odbor památkové péče se zabýval ochranou památek od drobných předmětů užitého umění, jako je např. kované klepadlo Clam-Gallasova paláce, až po urbanistické problémy, spojené např. s ochranou památkově a urbanisticky cenného areálu jižní části horního Nového Města.

K nejrozsáhlejším a nejzávažnějším úsekům památkového odboru patřil úsek stavební činnosti. Nejen proto, že realizace stavební památkové akce je vlastním vyvrcholením snah památkové péče o maximální prodloužení životnosti nemovité kulturní památky, ale i proto, že se právě zde projevuje nejvíce nedostatky. Nedostatečná je kapacita stavební výroby, která i nadále nepostačuje v Praze tomu, aby bylo možno zahájit systematickou regeneraci památkových budov a přejít tak od záchrany stavebně ohrožených, havarijních stavebních památek k ekonomicky nejefektivnější i z hlediska záchrany kulturních hodnot optimální obnově dříve, než se projeví zhoubné rozrušení

stavebních konstrukcí. Tento nedostatek se ještě více prohlubuje aplikací nevhodných technologických postupů a málo hodnotných materiálů. Také harmonogramy průběhů stavby nerespektují mnohdy vztah k ročním obdobím, takže často dochází k rozebírání střechy v období dešťů a mrazů, čímž vznikají nejen velké škody ekonomické, ale i památkové. Tím vším dochází k tomu, že stavební práce mají malou trvanlivost, prodražují se stavební náklady, a to nejen na opravách vnějších plášťů, nýbrž i při regeneračních akcích. K zvýšenému čerpání finančních nákladů i stavební kapacity dochází zbytečně rozsáhlými požadavky architektů a projektantů. Negativně se projevuje i neplnění plánu u akce Obnova Prahy, kde poklesla účinnost příslušného vládního usnesení a zájem mimopražských stavebních podniků o jeho plnění.

Z regeneračních akcí se nepodařilo dosáhnout, aby Pražský stavební podnik zahájil v r. 1968 již konečně práce na domech čp. 156/I a 229/I v Husově a Karlově ul., které zůstaly řadu let podepřeny. Teprve naléhavá intervence Pražského střediska u kontrolních orgánů a u primátora hl. m. Prahy způsobila, že dnem 13. ledna 1969 byla již stavba předána k zahájení rekonstrukce.

Ze sledovaných stavebních akcí je třeba uvést pokračující stavební obnovu areálu bývalého kláštera blah. Anežky pro účely Národní galérie. U této akce bylo třeba řešit řadu složitých otázek v souvislosti s výsledky archeologického výzkumu, který odhalil pozůstatky klášterní i předklášterní zástavby. Bylo nutno se zabývat důsledky zaostávání údržby u regenerovaných již částí a ideovými problémy souvisejícími s vývojem odborných názorů na obnovu ženského ambitu a na zastřešení lodi kostela sv. Františka.

Další závažnou akcí bylo zahájení obnovy Martinického paláce čp. 67/IV na Hradčanském náměstí pro Útvar hlavního architekta města Prahy. Tento případ je ukázkou složitosti a problémů památkové péče v Praze, která se liší od problematiky zjištěné kontrolními orgány v ostatních oblastech republiky a uvedených ve zprávě pro Národní shromáždění tím, že památkové objekty v Praze jsou prakticky využívány a někdy i zneužívány až do poslední chvíle, že s ohledem na tísnivou dislokační situaci v Praze je nelze vyklidit od dosavadních uživatelů, kdežto v jiných krajích kulturní památky trpí především tím, že často není k dispozici vhodné využití a vhodný investor. Dislokační problémy se projevily negativně právě u Martinického paláce tím, že k vyklizení několika desítek bytů nevhodných a bez příslušenství mohlo dojít až současně se zahájením stavební výroby. Proto nebylo možno provést hloubkový stavebně historický průzkum v předstihu tak, aby bylo možno ovlivnit prováděcí projekt aspoň v jeho závěrečné fázi. Tím se stalo, že předpokládané malované trámové stropy byly skutečně zjištěny až v průběhu stavby, a to v množství a kvalitě předstihující původní odhad. Tyto nálezy vyvolaly pak nutnost v průběhu stavby měnit vnitřní dispozici a tím i prováděcí projekt, přičemž objev několika desítek čtverečních metrů malovaných trámových stropů přirozeně ovlivnil i vhodnost objektu pro projektované využití pro administrativní účely.

Významnou akcí je oprava Karlova mostu, kterou Pražské středisko státní památkové péče bedlivě sleduje. Složitost tohoto problému se týká aplikace statického zajištění, konzervace a výměny kamenů ve vztahu k původnímu středověkému dílu, které se podivuhodně zachovalo i jako dílo technické.

Z ostatních stavebních akcí je pak třeba uvést končící práce, jimiž se zachránil kuriózní srub v domě čp. 324/III, čp. 323 a 325/III na Jánském vršku, skrytý za zděnou plentou.

Z havarijních objektů, které byly v r. 1968 zachraňovány, je možno jmenovat i dům čp. 147/III na Pohořelci, zámeček Sluncovou čp. 64/Karlín. Na samotném sklonku roku byly započaty nejnutnější zabezpečovací práce na bývalém statku Vraných v Bohnicích, který po úpravách bude sloužit depozitárním potřebám Pražského střediska státní památkové péče. Taktéž byly opraveny zahrady architektury Klamovky v Košířích a kapličky na Bílé Hoře, což provedli pracovníci záchranné a průzkumové čety Pražského stavebního podniku právě tak, jako dozvění opěrné zdi u kaple sv. Jana Křtitele Stětí na Vyšehradě.

V závěru roku byla dokončena obnova areálu staroslavného Karolina. Na slavnostním shromáždění akademické obce a čestných hostů byly předány pamětní medaile a čestná uznání organizacím a jednotlivcům, kteří se zasloužili o obnovu tohoto areálu. Rektor University Karlovy předal také stříbrnou medaili řediteli Pražského střediska a ocenil přitom mimořádné zásluhy pracovníků památkové péče o zachování památkových objektů university.

Na Malé Straně, kam se přenesla činnost těch stavebních podniků, které prováděly obnovu střech a fasád památkových objektů, pokračovalo odstraňování havarijního stavu čp. 159/III a čp. 160/III ve Valdštejnské ulici.

Oprávněnost komplexního řešení památkové obnovy a nutnost všestranného poznání památkového i statického u objektů, které mají být regenerovány, se prokázala též v ul. Na můstku, kde původně mělo dojít jen k úpravě parterů pro obchodní síť. Havarijní stav si však vynutil, aby byl postaven požadavek i oprav vnějšího pláště. Při zahájení těchto prací byly však u některých domů zjištěny vážné závady statického charakteru, k vůli kterým musely být práce přerušeny. Také stavebně historický hloubkový průzkum přinesl velmi zajímavé poznatky. Práce Na můstku budou obnoveny po dokončení projektů na celkovou regeneraci všech chráněných památkových domů.

V r. 1968 probíhaly v úzké součinnosti s církevním oddělením NVP a s příslušnými farními úřady práce na chráněných církevních objektech, které patří k typickým dominantám historického jádra Prahy a které dosahují neobyčejně vysoké úrovně architektonické i uměleckého vybavení interiéru. Po předchozích zkušenostech s dílčími úpravami prováděly se tyto práce komplexním způsobem, tj. tak, aby bylo dosaženo po opravě maximálního účinku a souladu exteriéru s interiérem. Bylo by třeba vypočítat řadu objektů, počínaje kostelem P. Marie a Karla Velikého na Karlově, kde by akce měla skončit v r. 1970, kostel sv. Františka u Křižovníků s významnými freskami J. K. Lišky a V. V. Rainera, kostel sv. Mikuláše na Starém Městě, kostel P. Marie v Nerudově ul., kostel P. Marie Pod Řetězem na Malé Straně a kostel sv. Vavřince na Petříně. V kostele sv. Tomáše byly při interiérových opravách objeveny významné malby ze 14. stol. v sakristii. Charakteristickým rysem těchto komplexních oprav je, že jsou souběžně prováděny restaurátorské práce na mobiliáři, na sochařské a malířské výzdobě interiéru, který je oprostován od rušivých přídatků.

Komplexní provádění oprav církevních objektů má však i některé záporné rysy. Projevuje se to především značnou soustředěností finančních, stavebních i restaurátor-

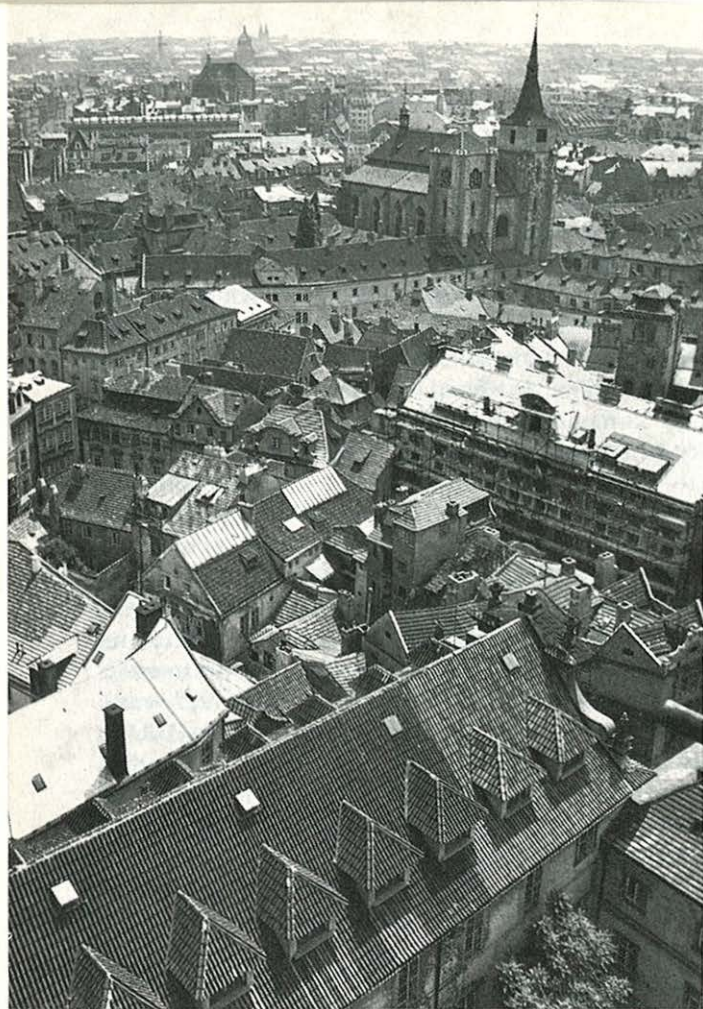
ských kapacit na několik vybraných objektů, což zabraňuje jejich nasazení na jiné, vážně ohrožené objekty, jejichž velký počet je důsledkem dlouhodobého zanedbávání základní údržby střech, okapů i údržby restaurátorské. U některých kostelních objektů dosahuje havarijnost maxima, a proto je třeba ve výhledu počítat s nasazením co možná největších finančních a kapacitních objemů. Proto bylo dohodnuto s církevním oddělením NVP, že v příštích letech se bude plánovat celkový objem finančních prostředků věnovaný na opravu církevních objektů ve výši 20 000 000. Katastrofální havarijní stav se promítá nejvýrazněji u malířské výzdoby na klenbách řady kostelů.

V r. 1968 trvaly i nadále těžkosti spojené s nedostatkem kvalitního materiálu, zejména pálené krytiny (prejzy, bobrovky) a cihel, kvalitního vyleželeho vápna, písku a vyschlého dřeva. Také některé druhy kamene, zejména opuky je třeba považovat za úzkoprofilový materiál a nedostatky tím působené jsou ještě zvyšovány odmítáním stavebních podniků zpracovávat tento typický druh kamenického materiálu. Samostatnou otázkou je pak trvanlivost barviv a omítek vůbec. Proto se Pražské středisko připojilo k reklamacím objednatelů na nekvalitní provedení oprav některých fasád.

Závažnou částí činnosti Památkové péče je sledování projekční přípravy, kterou se vytvářejí předpoklady k realizaci regenerace nemovitých kulturních památek. V r. 1968 se Pražské středisko podílelo nejen na projekčních studiích, ale zejména též na konzultacích a posuzování prováděcích projektů. V tomto směru nejvíce pozornosti si vyžádal tzv. experimentální havelsko-michalský blok a areál Ungeltu uvažovaný pro exkluzivní pohostinské účely cestovního ruchu. Spolupráce odborníků Pražského střediska se však neomezila jenom na konzultace, nýbrž i na provádění zjišťovacích hloubkových sond pro projektanty. Tento operativní hloubkový stavebně historický průzkum umožnil řešit některé problémy v předstihu, aby nedocházelo k obdobným negativním jevům, o nichž jsem se již zmínil u Martinického paláce na Hradčanech. Při tomto průzkumu byly zjištěny významné nálezy raně gotických a gotických architektonických článků v Michalské ulici. V Ungeltu byl zjištěn u domu čp. 638/I původní stav fasády, která byla v pozdně gotickém období nad přízemkem vysazena na krakorcích. Stavebně historický průzkum prováděný sondami probíhal také v domě U tří pštrosů čp. 75/III na Malé Straně, v čp. 430/I v Michalské ulici, v domech Na můstku a jinde.

Při všech jednáních a konzultacích s projekčními ústavy v souvislosti s vypracováním projektů na regeneraci památkových staveb sledovali pracovníci Pražského střediska základní zásadu, aby nové adaptační zásahy byly projektovány v co nejmenší míře. Jinak totiž dochází k rozrušování stavebního organismu regenerovaného objektu, což se projevuje nejenom na zbytečně vysokých finančních nákladech, ale i na vážných ztrátách na památkové podstatě objektu. Tento problém souvisí jednak s ekonomickými normami, platnými v oblasti projektování a stavební výroby, neboť náklady na projekt jsou stále ještě ve vztahu k objemu stavebních nákladů, a jednak míra adaptačních zásahů závisí také na vhodnosti nové užité funkce, zvolené pro památkový objekt a na nárocích nového uživatele. Tato problematika se v r. 1968 projevila v plném rozsahu zejména na domě čp. 605/I, kde v polovině roku skončil stavebně historický hloubkový průzkum v interiérech tohoto domu, o němž Staletá Praha přinesla již první informace. Stavebně historický hloubkový průzkum doplnil starší zjištění neobyčejně

Praha stověžatá

(snímky Z. M. Zenger)

Kostel sv. Jiljí

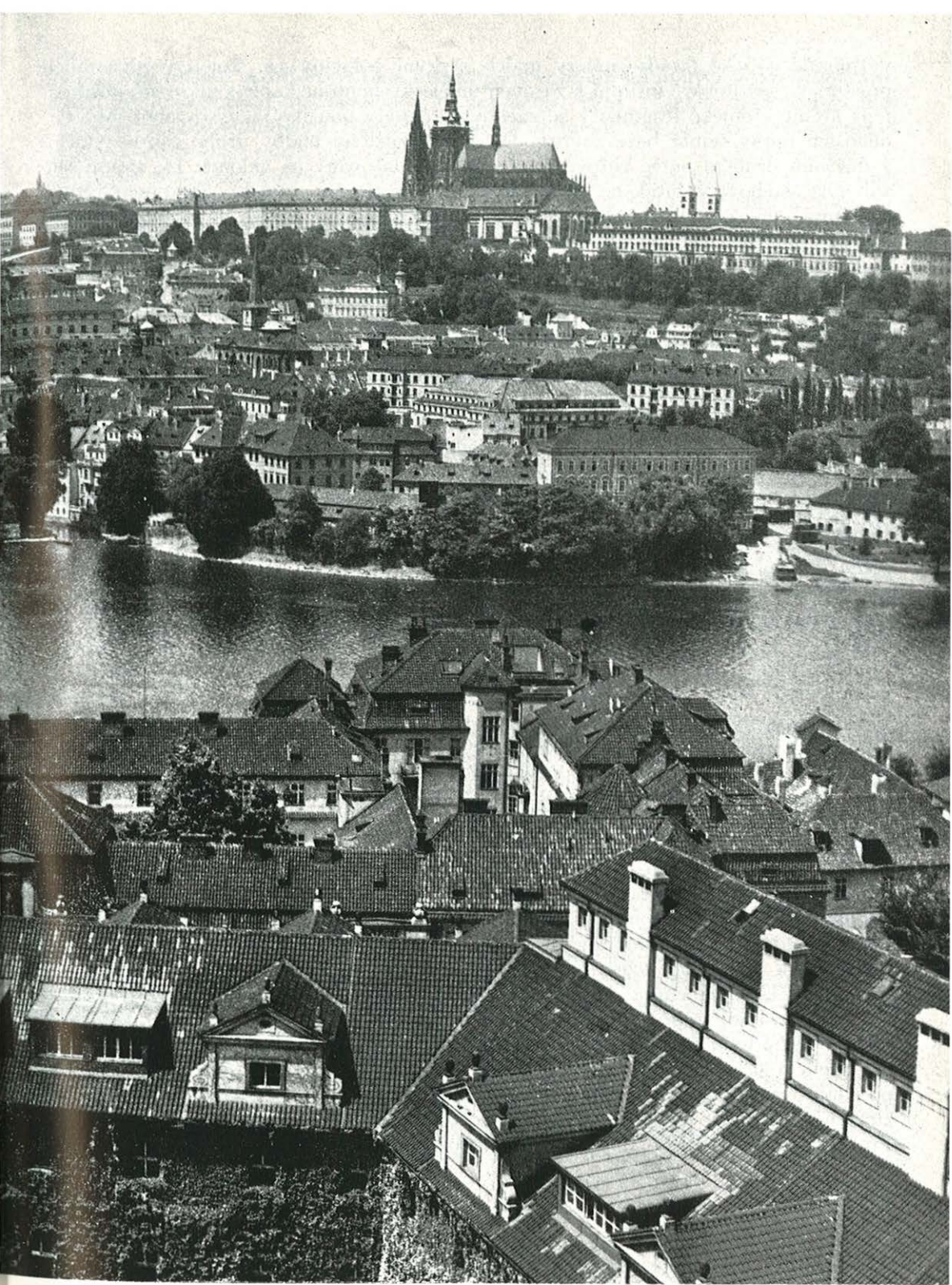
Pražský hrad ➔

Kostel sv. Havla

Klementinum a klášter Křižovníků

významné gotické fasády, nálezy maleb z první poloviny 14. století v přízemních prostorách, prostorově intimní a zároveň umělecky honosné kaple s nikovým oltářem, jejíž architektonické fragmenty se zachovaly a byly použity jako stavební materiál mladších úprav téměř beze zbytku. Dále byly zjištěny malby druhé časové vrstvy v dnešním druhém patře věžové části, jež jsou datovány na sklonek 14. století. Ve zdivu se zachovaly intaktně četné portálky z gotického období. Tyto neobyčejně významné nálezy, odpovídající svou úrovní kvalitativní poloze západního průčelí, omezují možnosti projektanta v úpravách vnitřní dispozice pro účely svatební síně, jejíž provoz by zde byl ztížen a znesnadněn. O novém využití domu U zvonu čp. 605/I nebylo však do konce r. 1968 ještě rozhodnuto. Jeho stavební úpravy je však třeba považovat za velmi naléhavé, neboť se začínají projevovat důsledky nedostatečně založené kanalizace, probíhající Týnskou uličkou, které ohrožují také protější nároží domu čp. 604/I.

V souvislosti s projekční přípravou, která v poloze studií musí ověřit též vhodnost nově uvažovaného funkčního využití památkového objektu, které musí být v souladu s jeho památkovou podstatou, je třeba velmi důrazně upozornit na klíčový problém systematické regenerace pražských památkových objektů, na který jsem již upozornil v odstavci věnovaném Martinickému paláci na Hradčanech. Je to velmi komplikovaná otázka získání náhradních bytových a nebytových prostor pro dočasné vyklizení objektu, které je nutné po dobu regeneračních a adaptačních prací. Dosavadní praxe, podle níž se přistupuje k vyklizení objektu teprve v okamžiku, kdy ohrožuje bezpečnost obyvatel svým havarijním stavem, je do budoucna naprosto neúnosná. Situaci je možno řešit jedinečně tím, že bude vytvořena rezerva bytových prostor pro dočasné vyklizované objekty a že budou vytvořeny předpoklady pro vymístění prostorů zneužívaných zejména pro sklady. Kdyby se podařilo vyřešit vymístění skladů z areálu historického jádra vybudováním víceúčelových skladových a výrobních prostor tak, jak to navrhuje Útvar hlavního architekta, bylo by možné podstatně ulehčit dislokační situaci v historickém jádru. Za daných okolností však dochází k tomu, že se havarijní objekty vyklizují až na poslední chvíli, čímž vzniká zvýšení ekonomických nákladů a kulturních ztrát. Současné dislokační problémy také zabraňují regeneraci památkových objektů v optimálním rozsahu a systematickým způsobem. S těmito problémy se setkáváme již dnes nejen u památkových objektů ohrožených havarijním stavebně technickým stavem, ale i u prvních památkových bloků, určených k systematické regeneraci, jako je např. blok Havelsko-Michalský a zejména Ungelt.

Pokud se dislokační problémy promítají do uvažované nové funkční náplně památkových objektů a jejich souborů, prokázalo se i v r. 1968, že předběžné přiřazování konkrétních budoucích uživatelů jednotlivým památkovým objektům vede rovněž k značným komplikacím a ekonomickým ztrátám. Naopak se osvědčil postup použitý při vypracovávání projekční dokumentace k domům čp. 156 a 229/I v Husově a Karlově ulici, u nichž bylo rozhodnuto, že budou adaptovány pro administrativní účely, aniž byl předem určen uživatel. Praxe prokázala, že v Praze, kde převažuje poptávka po adaptovaných památkových objektech nad zatím možnou nabídkou, kterou brzdí zmíněné dislokační problémy, je tento postup ekonomicky a památkově vhodnější. Proto Pražské středisko doporučilo generálnímu ředitelství Výstavby hlav. města

Prahy, aby otázka investování byla řešena pomocí neutrálního investorského útvaru, který by po dokončení regeneračních a adaptačních prací objekty úplatně předával uživatelům. Úvahy o budoucím uživateli je tedy optimální vést teprve po zpracování objemových studií.

Jak již bylo konstatováno úvodem, zabýval se odbor památkové péče v r. 1968 koncepčními úvahami a urbanistickými problémy, které byly vyvolány neobyčejně silným tlakem nové investiční výstavby v centru Prahy, zejména na Novém Městě. Všechny tyto úvahy a problémy byly nesené vůdčí myšlenkou, že památkové areály Starého Města, Malé Strany, Hradčan, které byly navrhovány na území památkové rezervace, jsou nedílnou organickou součástí hlavního města Prahy jako celku. Je třeba považovat za chybu, že se při dřívějších jednáních nepodařilo prosadit, aby i Nové Město bylo zahrnuto do území pražské památkové rezervace. Právě v r. 1968 a v době těsně předeházející se ukázalo, do jaké míry jsou ohroženy památkové hodnoty Nového Města, k nimž nepatří jenom jednotlivé památkové objekty historické i moderní architektury a jejich soubory. Neobyčejný, lze říci evropský význam Nového Města spočívá totiž především v urbanistických hodnotách, k nimž patří osnova uličních prostorů Karlova založení, v níž jsou zachovány stopy předlokační sítě komunikací a osad, a v níž se promítají i mladší zásahy včetně asanací z konce minulého a z počátku tohoto století. Některé městské prostory udivují až dosud svou monumentalitou a schopností plnit urbanistické funkce i po 600 letech. Jinou charakteristickou zvláštností Nového Města je značný podíl zeleně akcentované dominantami kostelů a klášterů, založených za vlády Karla IV. v jižní části Nového Města, která patří k výrazným pražským panorámám. Proto Pražské středisko přistoupilo k revizi územní rozlohy památkové rezervace a navrhlo rozšíření jejího území o Nové Město. Tento návrh byl v podstatě akceptován a koncem roku 1968 se revidovaný návrh na prohlášení pražské městské rezervace dostal do připomínkového řízení.

K jednotlivým akcím nové investiční výstavby, které prokázaly oprávněnost návrhu na rozšíření území památkové rezervace o Nové Město, patří projekty na Dům techniky ve Spálené ul., Interhotel na předmostí Švermova mostu, výsledky soutěže na nároží Poříče a Havlíčkovy ul., jazyková škola na Národní tř., nová budova Národního shromáždění, Dům družstevních služeb na nároží Jindřišské a Václavského nám., projekční ateliéry na Moráni, Dům tělovýchovy na nároží Karlova náměstí a Resslovy ulice, Dům novinářů v Nekázance, koncertní síň na náměstí Republiky atd. Problémy, které se v souvislosti s uplatněním moderní architektury v historickém jádru Prahy projeví, nespočívají v tom, že jde o moderní architekturu, nýbrž že požadavky kladené investorem, popřípadě užítou funkcí novostavby na objem a charakter architektury se dostávají do kolize s únosností přidělené stavební parcely s jejím prostředím a měřítkem okolní zástavby. V tomto směru je situace v historickém jádru, zejména na Novém Městě velmi složitá, neboť území Nového Města má neobyčejně diferencovaný terénní profil, zejména v jižní části a také charakter urbanistického prostoru je tu rozdílný. S výjimkou uvedené jižní části oblasti Nového Města, kde převažuje zeleň zahrad s rozptýlenými solitéry, jde o pevně uzavřený uliční interiér na šachovnicovém půdorysu v místech, kde Karlova lokace byla provedena na zeleném drnu a s pružnými uličními čarami předlokačních komunikací a osad. Hmotová skladba zástavby je

drobnějšího charakteru, i když na některých místech pozměněná ve výškové hladině vývojem ve druhé polovině 19. století a na počátku tohoto století. Všechny tyto faktory by měly ovlivňovat moderní architektonické dílo, aby bylo v souladu se všemi složkami urbanistické podstaty Prahy, které z ní činí jedno z nejkrásnějších měst na světě.

Urbanistické a architektonické problémy se ovšem neomezuji jenom na centrum města s historickým jádrem, ale vznikají i v jeho okrajových částech všude tam, kde se pohledově uplatňuje nová zástavba z výšin historického jádra. V tomto směru se tedy úsek památkové péče z iniciativy památkové rady Pražského střediska zabýval problematikou spojenou s ochranou panoramatických hodnot hlavního města Prahy. Tento úkol spolu se složitými otázkami ochrany památkové podstaty Nového Města ovlivnil koncepční práci Pražského střediska, které se v odboru památkové péče zabývalo tezemi kritérií a zásad státní památkové péče v Praze. Tento úkol, velmi náročný, bude dále zpracováván v r. 1969 ve spolupráci se Státním ústavem památkové péče a ochrany přírody, se Státním ústavem pro rekonstrukci památkových měst a objektů a s Útvarem hlavního architekta. Vůdčí zásadou těchto tezí je to, že město Praha tvoří jednotný městský organismus, jehož součástí je historické jádro se Starým Městem, Malou Stranou, Hradčany, Josefovem, Novým Městem a Vyšehradem, dále soubory nemovitých kulturních památek a sídlištní jádra předměstského osídlení, izolované nemovité kulturní památky rozptýlené mimo historické jádro na okrajových obvodech Prahy a panoramatické hodnoty, krajinná konfigurace a přírodní rámec i tam, kde nejsou nemovité kulturní památky.

Dalším koncepčním úkolem je nové vyhodnocení architektury 19. a 20. století v oblasti Josefova, Nového Města a v okrajových obvodech. Tento úkol byl spolu s památkovou koncepcí Karlína rozpracován v r. 1968 a bude dále sledován i v následujícím roce. Za velmi pozitivní výsledek koncepční práce Pražského střediska lze považovat postupné sjednocování zásadních ideových názorů na výše uvedené problémy. Jako doklad je možno uvést naprostou shodu Útvaru hlavního architekta se stanoviskem Pražského střediska ve věci umístění fakultní nemocnice University Karlovy v prostoru mezi Karlovým náměstím a Karlovem. Provozní nároky na budovy tohoto zařízení i v této oblasti měly za důsledek buď výškové stavby, které by ohrožily panoramatické hodnoty v této části Nového Města, anebo při plošném rozložení budov zánik urbanisticky, botanicky i krajinně významné zeleně a rozrušení hmotových vztahů mezi soliterně situovanými významnými památkovými objekty, jako je Kateřinský klášter, kostel sv. Apolináře, Karlov, Alžbětinky a kostel P. Marie na Trávníčku.

Jiné urbanistické problémy, kterými se odbor památkové péče zabýval v r. 1968, jsou otázky pražské dopravní sítě a metra. Ve všech jednáních jsme prosazovali, aby oblast historického jádra s koncentrovanou památkovou zástavbou na úzkých profilech středověké komunikační sítě byl zbaven zcela průjezdné dopravy a aby ve zbývajících částech historického jádra, tj. na Novém Městě byla doprava maximálně odlehčena. To platí i na komunikaci zahraničního typu kolem Národního muzea, i na Malostranský tunel. Pokud jde o stanovisko v úseku památkové péče k variantám metra podporovali

pracovníci tohoto odboru variantu E, která se vyhýbá průtahu pod Starým Městem v místech s koncentrovanou památkovou zástavbou.

V r. 1968 probíhaly konečné fáze soupisu movitých kulturních památek v terénu. V dalším roce bude možno uzavřít soupis významných movitých kulturních památek vyhotovením státního seznamu a jeho projednáním Národním výborem hlavního města Prahy a se Státním ústavem památkové péče a ochrany přírody. Tím bude uzavřena velmi náročná práce, která ve svém průběhu vedla k objevení nových dosud neznámých hodnot. Také podklady státního seznamu nemovitých kulturních památek byly v r. 1968 doplňovány soustavným sledováním stavebně technického stavu jednotlivých památkových objektů a vypracováváním příloh. S tím souvisí i náročná práce na vypracovávání soupisů významných funerálních plastik a náhrobků a zároveň zjišťování skutečností o významných osobnostech, které jsou na pražských hřbitovech pohřbeny. Toto úsilí směřuje ke komplexnímu zpracování tohoto úkolu, který nebyl v minulosti nikdy dotažen.

V r. 1968 se soustředila pozornost zejména na Malostranský hřbitov, kde se prováděly opravy náhrobků poničených vandalskými činy předešlých let, započal se soupis všech náhrobků s patřičným umělecko-historickým a kulturním vyhodnocením. Konečně byl zhotoven návrh na odlití orientační pamětní desky se jmény nejvýznamnějších osobností, které jsou na tomto hřbitově pochovány. Nové oplocení hřbitova bylo již dokončeno.

V souvislosti s Malostranským hřbitovem je třeba se zmínit také o činnosti, která souvisela se zjišťováním násilných škod, způsobených neodpovědnými živly. Díky úsilí orgánů Veřejné bezpečnosti podařilo se dopadnout pachatele škod na Malostranském hřbitově z konce roku 1967, avšak trestní řízení s nimi nelze považovat v konečném výsledku za uspokojivé. To souvisí s názory soudního orgánu na formu zjišťování škody způsobené trestnou činností. Za škodu se totiž považují toliko náklady vzniklé na odstranění škody, nikoli však znehodnocení uměleckého díla. Jinak v r. 1968 došlo k další trestné činnosti a Pražské středisko požadovalo postih na neznámého pachatele, který odcizil výtvarně velmi hodnotné klepadlo Clam-Gallasova paláce, na původce vandalského zničení svatojánské mřížky na Karlově mostě a další. Pražské středisko bohužel musilo požadovat postih i některých pracovníků stavebního podniku, kteří zavínili zkázu renesančního portálu Martinického paláce.

Vážným a otevřeným problémem zůstává pořádání dokumentačního materiálu. Tento materiál nedozírné historické hodnoty není kam v budově Střediska čp. 457/I uložit a přetížené stropy pod archívem jsou vážně ohroženy. Na tuto okolnost byly již několikrát upozorněny orgány, zvláště dislokační orgány NVP. Dodnes se však nepodařilo tyto dislokační otázky vyřešit právě pro nepochopení dislokačního oddělení odboru bytového hospodářství NVP. Vedení Střediska i závodní výbor ROH znovu na tuto věc důrazně upozornily a požádaly představitele Kulturní správy NVP o potřebný zásah na kompetentních místech.

Nutnost neustále prohlubovat a poznávat památkové objekty a urbanismus města je předpokladem realizace vytčené koncepce památkové péče. Specifikace úkolů, zvláště pak záměry s výstavbou pražského metra si vyžádaly vytvoření samostatného

Obnova památek

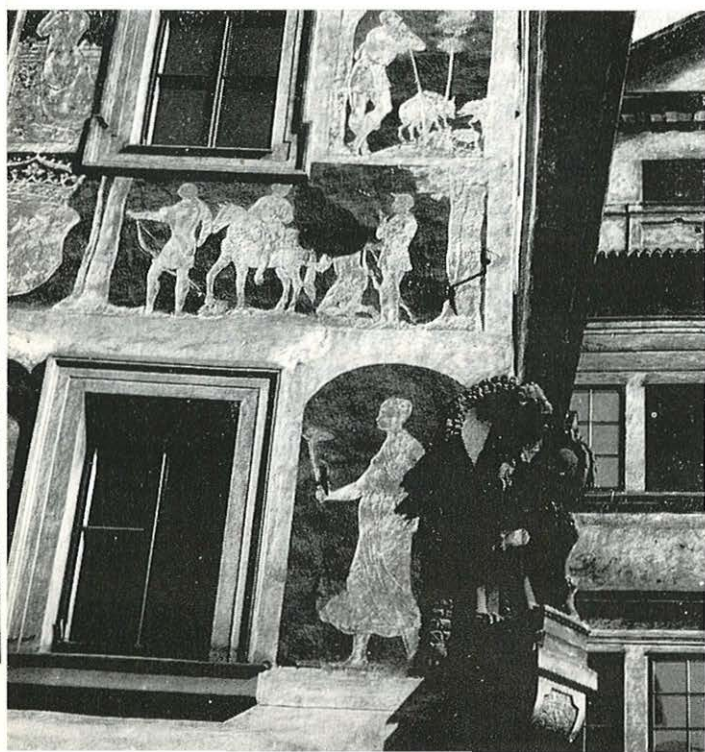
Obnova pražských chrámů ➤
(snímky H. Šantl)

Sgrafita na domě U minuty (snímek Z. M. Zenger)

Gotický pes z Prašné brány
(snímek J. Janatková)

odboru stavební archeologie. Nový odbor ve třetím roce své činnosti konsolidoval svou působnost a doplnil své zařízení o základní prostředky své funkce. Zlepšila se také koordinace mezi všemi institucemi, které v obdobném smyslu v Praze působí, třebaže každá se svým specifickým zaměřením, ať je to archeologické oddělení Městského muzea, Archeologický ústav ČSAV, archeologické oddělení Národního muzea nebo průzkumový ateliér Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů.

Hlavním úkolem odboru však bylo sledování památkových a archeologických zájmů při budování pražského metra. Těžiště úkolů spočívalo v přípravných pracích, upřesňování systému a vedení tras metra. Byla to zdánlivě neefektivní práce, za kterou se však skrývá dlouhá řada pracovních hodin, vyplněných jednáním, studiem možností a důsledků a ověřování dopadu různých variant návrhu.

Výzkum terénu probíhal na Pankráci, kde zvonice a kostel sv. Pankráce mají být podcházeny trasou C metra. Mimo ověření základové technologie obou staveb jako nutný podklad pro zajištění pro tunelovací práce byl ověřen stavební vývoj zvonice a stáří a struktura hřbitova, dále gotické jádro dnešního zbarokovaného kostela a zejména zachyceno zdivo ještě staršího raně středověkého objektu.

Na Národní třídě se uvažuje stanice metra pod nárožní prolukou, kde se zamýšlí budovat Dům techniky. Ve sklepení dochovaném ze staré zástavby zde zůstala zachována středověká studna, z jejíhož zasypu byla vyzdvižena bohatá středověká keramika a zejména sklo, převážně z lucemburské doby, které je velmi vzácné. Tyto materiály jsou toho času konzervovány a pracuje se na jejich slepování.

Ze starších výzkumů prováděných pro výstavbu metra v minulém roce byl uzavřen a likvidován výzkum jindřišské čtvrti a uzavřen výzkum objektů karolinského bloku, kterými měla pronikat trasa. Další práce na stavbě trasy C sleduje Archeologický ústav ČSAV.

Příprava výstavby malostranského automobilového tunelu procházela zhruba obdobnou problematikou. Pro výzkum v terénu byly připravovány archivní a plánové materiály. Navazovalo se na sondy otvírané geologickým průzkumem, s jehož pracovníky jsme udržovali trvale úzký kontakt. Tak byl sledován renesanční kanál potoka Brusnice vyzděný v souvislosti s dílnami staré císařské zbrojnice.

Jinak se širší práce zatím nerozvinuly, protože úseky, jejichž výzkum převzalo Středisko, jsou dosud v plném užívání. Větší akci mohl rozvinout Archeologický ústav ČSAV při hledání románského kostela sv. Petra a pracovníci Muzea hl. m. Prahy, kteří při ústí Čertovky zachytili zdejší nejstarší osídlení.

Z ostatních výzkumných akcí prováděných stavebně archeologickým odborem pokračovalo se v břevnovském klášteře, kde při dokončovacích akcích odkrývání románské krypty se zachytily ještě starší fáze výstavby předklášterní.

V areálu emauzského kláštera se podařilo dokončit další úsek výzkumu v místech, kde stavební výroba provádějící výstavbu věží umožnila otevření výkopů.

Významné výsledky přineslo sledování stavby vzdušných kanálů při Pinkasově synagóze na Starém židovském hřbitově. Ověřilo se nejen vrstvení hřbitova, ale bylo odkryto zdivo starší zástavby situované do nejstaršího sídelního horizontu této lokality a další následné stavební fáze před výstavbou synagógy. V souvislosti s jejím vybudováním byla ve starších podzemních prostorách zřízena rituální lázeň, mikve, kterou

se podařilo odkrýt se všemi detaily. Ve spolupráci s ředitelstvím Státního židovského muzea zůstanou tyto prostory přístupny veřejnosti.

Rozsáhlejší akci si vyžádala příprava staveniště pro výstavbu mezinárodního hotelu v Pařížské ul. Na původním sídelním horizontu vltavského pobřeží, zpevňovaného dubovými pilotami, byla zachycena ohniště řemeslníků se zlomky raně středověké keramiky, dále zástavba ghetta, dochovaná dokonce ještě pod hlubokými sklepy domů, budovaných zde po asanaci ghetta na zlomu našeho století. Největší zájem byl soustředěn na klášter Cyriaků, resp. křídlo špitálu, jehož nejstarší zdivo z doby Přemysla Otakara mělo jinou dispozici než pohusitská renesanční a barokní úprava, zachovaná ve vyšších vrstvách terénu. Vlastní klášter, situovaný pod budovou školy v Dušné ulici, nebylo umožněno sledovat, podařilo se jen ověřit stratigrafii nároží někdejšího ambitu a zachytit část středověkého pohřebiště. Nejstarší nálezy jsou zde v hloubce 3–5 m pod terénem a výzkumy tohoto druhu, pro město typické, jsou velmi obtížné.

Dále byla sledována řada drobných akcí, jako na Jánském vršku na Malé Straně, dílčí práce v domech čp. 222/I a 595/I a na řadě dalších staveb a výkopech na veřejném statku. Mnohdy s výsledkem negativním, jindy se záznamem stratigrafie terénu, který je důležitý pro rekonstrukci historického terénu Prahy.

Na některé akce bude navazovat v příštím roce širší výzkum, jako u Staronové synagógy, kde zachycené starší kamenné zdivo dává předpoklad k závažným nálezům.

V r. 1968 se podařilo stavebně archeologickému úseku podrobněji podchytnout evidenci stavebních akcí a plánovaných větších terénních zásahů ve Velké Praze, zejména díky pochopení Útvaru hlavního architekta, který nám nyní poskytuje potřebné informace. Je tak dán předpoklad ke koordinovanému sledování hlavních akcí na území Velké Prahy, abychom společně s Muzeem hl. m. Prahy a Archeologickým ústavem ČSAV maximálně zachytili všechny nálezy, které půda Prahy ještě může vydat. K tomu účelu byla věnována značná část kapacity stavebně archeologického úseku r. 1968 na heuristiku a evidenci všech nálezů dosud zjištěných na pražském území a na mapový záznam těchto nálezů, které budou vodítkem pro sledování zásahů do historického terénu a podkladem pro rekonstrukci historického urbanismu města. První etapa těchto materiálů byla již poskytnuta Útvaru hlavního architekta města Prahy jako orientace pro územní plánování.

Otevřeným problémem zůstává nadále ekonomická stránka výzkumu, vztahy k investorům a ke stavební výrobě a časová koordinace výzkumů terénů, které nutno provádět v předstihu před stavební výrobou, neboť dislokační pražské potíže umozňují vyklizení až před nástupem stavbařů.

Otázky ochrany přírody na území Prahy mají některé zvláštnosti proti ostatním krajům. Je to způsobeno jednak stále se zvětšujícím bezprostředním tlakem velkoměsta na přírodu a přírodní prostředí jako takové, jednak na druhé straně velmi cenným a na řadě míst i dosud přirozeně zachovaným terénem s příslušným velmi zajímavým teplomilným rostlinstvem a živočištvem. Jako další činitel přistupuje městská zeleň od jednotlivých stromů a stromořadí v ulicích až po souvislé zelené pásy a historické zahrady a parky. Z této skutečnosti také vyplývá v zásadě dvojitý aspekt hlavní pracovní náplně úseku státní ochrany přírody.

Předně je to spolurozhodující účast při povolování odstranění zeleně v nezbytných

případech ve smyslu vyhlášek NVP č. 9/1965 a č. 7/1968 a dále při posuzování všech připravovaných zásahů do přírody a krajiny v rámci staveb apod. a ve smyslu § 17 zákona č. 40/1956 Sb. a vydávání příslušných odborných vyjádření. Tato povinnost, časově nezávislá na pracovních Střediska a vymezená zákonnými termíny, představuje téměř dvě třetiny veškerého pracovního času na úseku státní ochrany přírody. Tato činnost má v posledních letech vlivem zvyšování stavebního ruchu v Praze stále vzestupnou tendenci. Na druhé straně se tato skutečnost kladně promítá v účinném zasahování především ve prospěch zeleně při řešení různých staveb a naše víceleté soustavné působení v tomto směru se již dnes kladně projevuje u většiny investorů ve větším ohledu na dosavadní přírodní hodnoty při umísťování, projektování a realizaci staveb.

Druhý aspekt státní ochrany přírody v Praze je vlastní odborná a vědecká práce, která zajišťuje ve smyslu zákona č. 40/1956 Sb. řádnou ochranu cenných přírodních hodnot před zničením. Vyhláškou Národního výboru hl. m. Prahy č. 5 z r. 1968 bylo vyhlášeno dalších 12 území jako chráněné přírodní výtvoř, čímž počet řádně zákonně vyhlášených chráněných území v Praze s již dříve vyhlášenou Divokou Šárkou stoupl na 13. To však jsou spíše menší přírodní celky převážně geologického, či krajinářsko-estetického významu. Nejcennější území, celkem dalších 17, navržená do kategorií „chráněné naleziště“ a „státní přírodní rezervace“, budou vyhlášena později ministerstvem kultury. Podklady pro to jsou ještě doplňovány o některé nové upřesňující aspekty odborného i administrativního charakteru. V zásadě je však možno říci, že ta území, která v Praze měla skutečně hodnotu a i reálnou naději na existenci do budoucna, byla všechna do tohoto souboru zahrnuta. Další možnosti se jeví již jen na území nově k Praze připojených obcí, a to čtyř areálů v kategorii chráněných přírodních výtvoř.

Všechna chráněná i projednávaná území byla pravidelně kontrolována, každé nejméně třikrát za rok. Dále zde byl prováděn namátkový průzkum květen a drobné zvířeny. Celkově velmi náročné je i odborné vědecké zpracování materiálů z průzkumů. Nezbytnost těchto akcí je nejen v potřebě dokumentace pro další sledování vývoje území a jeho organismů, ale vzrůstá i potřeba mezinárodní evidence pro světový biologický program řízený UNESCO a další akce vědeckého rázu.

§ Samostatnou kapitolou je otázka historické zeleně — zahrad, sadů a parků. Zde byla činnost soustředěna kromě ochrany před nesprávnými zásahy především na získání co nejdokonalejší evidence současného stavu a na vytvoření předpokladu pro rekonstrukci či generální opravu těchto areálů. Pokračovalo se proto ve zpracování plánů historických parků pomocí externích odborníků. Za uplynulý rok bylo zpracováno dalších 11 celků: Vyšehrad, Amerika, Kinského zahrada, Lobkovicá zahrada, Seminářská zahrada, Strahovské zahrady, Riegrovy sady, sad Na Fidlovačce, Jiráskovy sady, Folimanka a Havlíčkovy sady. Tím zbývá ke zpracování pravděpodobně na příští dva roky ještě 15 historických sadů včetně území připojených obcí. Z iniciativy ONV 4 pokračovala i letos rekonstrukce zámeckého parku v Krči. Podnik Sady, lesy a zahradnictví projekčně připravil rekonstrukci klášterní zahrady v Břevnově. Rozpracovává se projekce rekonstrukce Lobkovicé zahrady. Nicméně nutno poznamenat, že údržba všech historických parků je krajně nedostatečná. Systém praktikovaný garantem za zeleň, podnikem Sady, lesy a zahradnictví, je možná z úzce ekonomického

hlediska správný pro běžnou uliční zeleň, ale pro specifické potřeby historických parků je naprosto neúnosný. Tyto areály, mají-li si zachovat svůj původní historický vzhled a význam i dendrologické bohatství, nutně potřebují stálou odbornou péči trvalého pracovníka, který park dokonale zná a může proto ihned reagovat na jeho potřebu. Proto požadujeme obnovení funkce stálých zahradníků v těchto zahradách a parcích.

Potěšující výsledky zaznamenala v uplynulém roce propagační a osvětová činnost Pražského střediska. Kromě pravidelných ročních cyklů v oboru památkové péče i z oboru ochrany přírody uspořádalo Pražské středisko další populární ročník soutěže Poznej a chraň památky Prahy. Soutěž se setkala s nevšedním zájmem u školních dětí a učitelů. Opět soutěžilo několik tisíc dětí a z toho více než 1000 pražských dětí zaslalo své příspěvky, z nichž některé měly vynikající řešitelskou úroveň. Kromě těchto akcí byla uspořádána instruktáž pro pracovníky Obvodního podniku bytového hospodářství v Praze 1 a cyklus exkurzí pro pražské učitele dějepisu a učitelky družin.

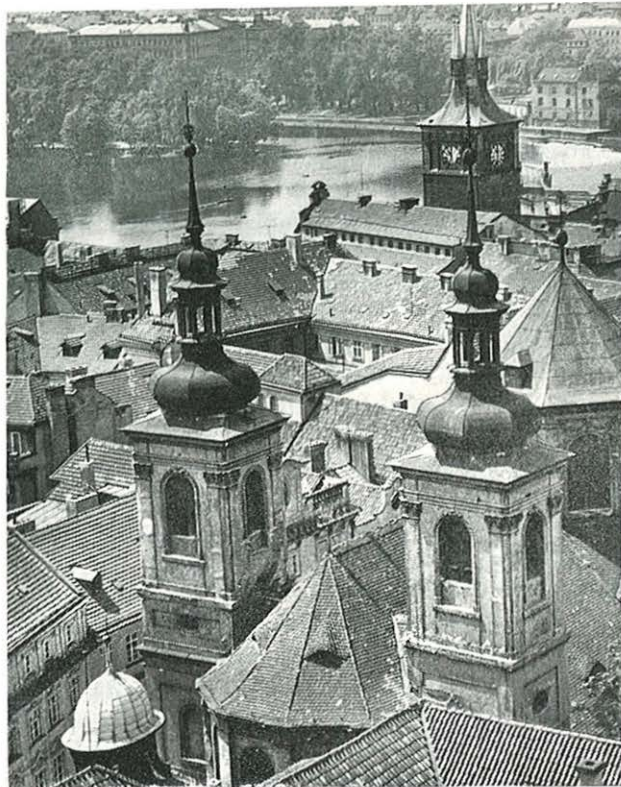
Pro dobrovolné pracovníky, obvodní konzervátory a zpravodaje, uspořádalo Pražské středisko internátní kurs v Jevanech, kterého se účastnili i odborní pracovníci Střediska. Na tomto školení přednesli referáty i významní odborníci, jako např. prof. V. V. Štech, dr. D. Líbal a vedoucí pracovníci Střediska. Průběh kursů byl velmi úspěšný a na všeobecnou žádost bude každoročně opakován.

V r. 1968 se vytvářely předpoklady k zajištění úspěšných oslav 400. výročí narozenin světového astronoma a matematika na dvoře Rudolfa II. Jana Keplera. Oslavy pořádají keplerovská města v r. 1971. Práci přípravného výboru zajišťuje Pražské středisko za předsednictví ředitele Zdislava Buřivala a tajemnictví Zd. Zengera.

Zvlášť závažným úkolem byla příprava a uspořádání putovní výstavy Živá krása staré Prahy. Námet Zdislava Buřivala stanovil scenáristům J. Mayerovi a V. Jasan-skému úkol dokumentovat jedinečné prostředí historického jádra Prahy, přinést ukázky jeho uměleckých hodnot, výsledky památkové péče v Praze a výsledky posledních průzkumů a objevů, vzbudit zájem nejpůsobivějším výtvarným způsobem, navodit jedinečnou pražskou atmosféru nejen výtvarnými exponáty, ale promítáním i hudbou. Objevný projekt výstavy vypracoval architekt Miloš Tomek, laureát státní ceny. Záměr této akce, která je pořádána pod patronací ministerstva kultury, ministerstva zahraničních věcí, vládního výboru a městské komise pro cestovní ruch NVP, se plně zdařil. Svědčí o tom průběh této výstavy v Antverpách a v Lucembursku. O výstavu je značný zájem v dalších západoevropských městech i v zemích socialistického tábora. Náklady na rozsáhlou výstavu byly z valné části byly uhrazeny z prostředků mimo rozpočet Střediska.

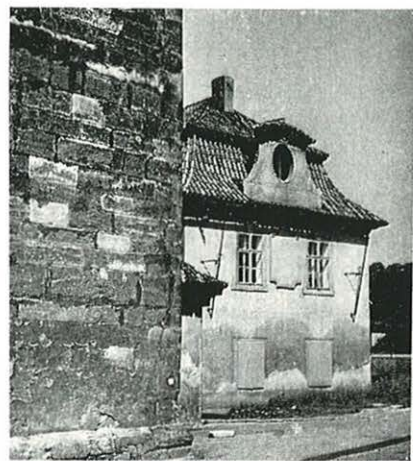
Z publikační činnosti je třeba uvést vydání 3. dílu sborníku Staletá Praha a přípravu jeho 4. dílu, dále vydání drobné publikace V. V. Štecha Cena stáří a rozmnožené vydání zákona o kulturních památkách a státní ochraně přírody. Vydávání publikace Staletá Praha velmi přispělo k rozvoji styků Pražského střediska s obdobnými institucemi v zahraničí. Výměnou vzácných odborných publikací za Staletou Prahu byla obohacena knihovna Střediska, která je neocenitelnou pomůckou pro další rozvoj a zkvalitnění odborné práce.

Tradiční úspěch měl i pravidelný filmový cyklus, který uspořádalo Pražské středisko s pražskou odbočkou Svazu čs. výtvarných umělců v sále divadélka Sluníčko

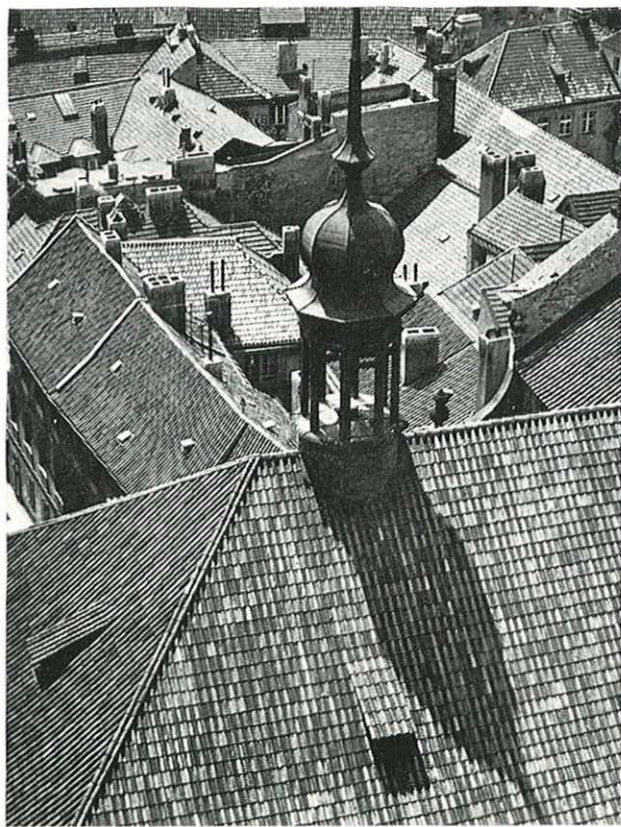
Pražské prejzy

*Kostel sv. Klimenta
(snímky Z. M. Zenger)*

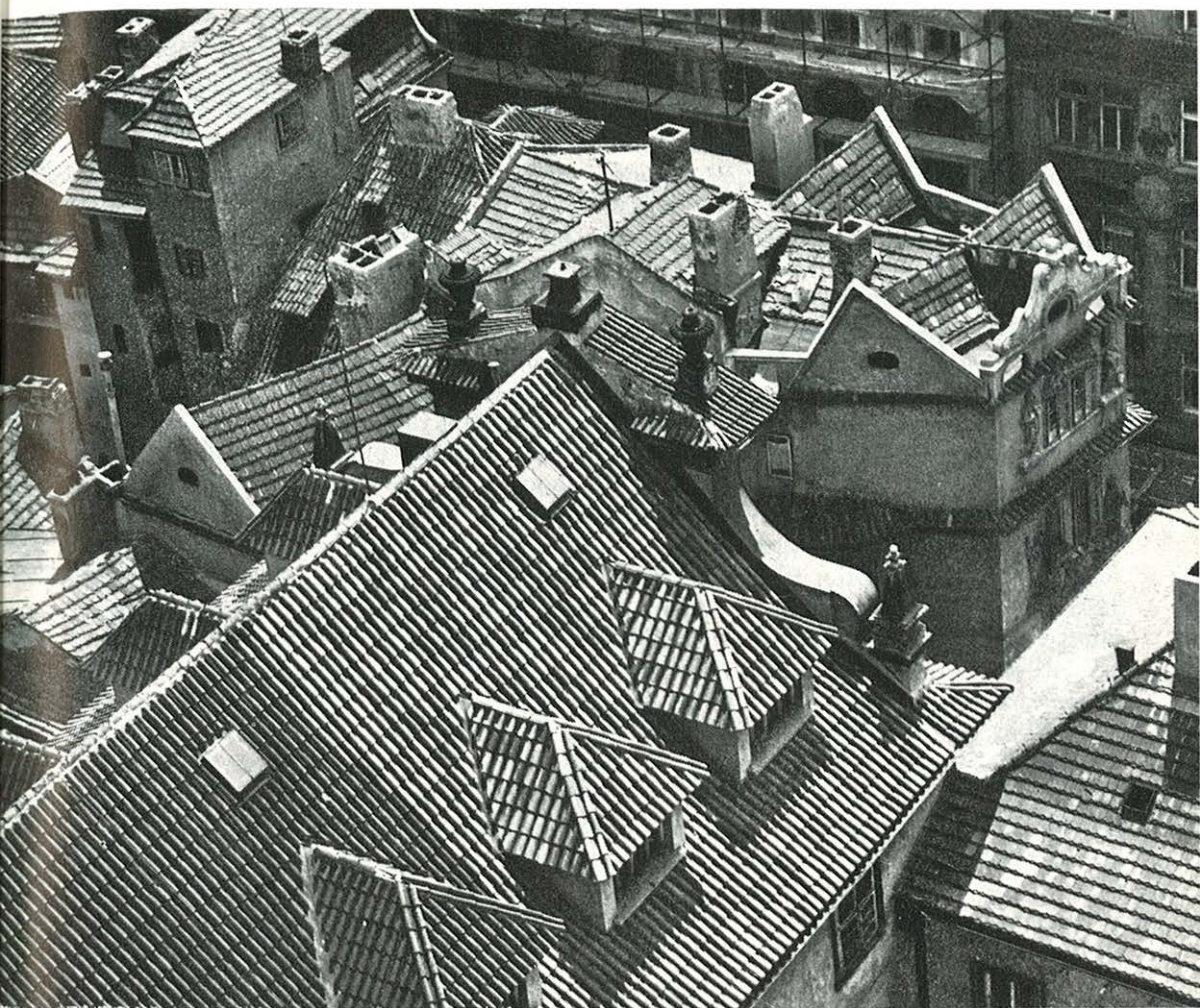
Sanktusník

Pod novoměstskou vodárenskou věží

Dvůr Klementina

*Střechy Klementina
(snímek Z. M. Zenger)*

*Pražské střechy
(snímky H. Šantl)*

pod názvem „Výtvarné umění a památky světa“. Filmový cyklus byl rozdělen do 15 večerů a zúčastnilo se ho téměř 4000 platících diváků.

V závěru r. 1968 projednala Školská a kulturní komise a rada Národního výboru hlav. města Prahy dokument Návrh opatření k dalšímu rozvoji památkové péče v hlavním městě Praze. Závažný materiál, na jehož zpracování se valnou měrou podíleli odborníci Střediska, zdůrazňuje význam památkové péče v podmínkách hlavního města republiky, její rozsah a úkoly a stanoví předpoklady pro další rozvoj. Důležitou součástí tohoto dokumentu jsou ustanovení, jimiž je vymezena působnost mezi účastníky památkové péče v Praze. Zde se např. určují úkoly a pravomoc výkonného orgánu památkové péče Kulturní správy NVP a Pražského střediska s tím, že Kulturní správa NVP plně respektuje odborná stanoviska své instituce, která fakticky vykonává veškerou agendu památkové péče a ochrany přírody na území města. Dokument upravuje vztahy orgánů památkové péče, územního plánování a stavebních orgánů hlavního města Prahy a vztahy mezi památkovým orgánem NVP a obvodními národními výbory. Vydání dokumentu znamená velkou pomoc pracovníkům památkové péče v Praze.